

M.X. АСЫЛБЕК

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫНЫҢ 10 ТОМДЫҒЫН ДАЙЫНДАУ ЖӨНІНДЕГІ ПІКІРЛЕР

Қазақстан тарихының дұрыс жазылуы мен ешқандай бүрмаланусыз нақты дәлелдермен жүйелі зерттелініу және оны сол қалпында көпшілік қауымға ұсыну – тарихшыларымыздың алдында тұрған міндетті парыз. Бастау көзі ежелгі дәуірге терендей кететін Қазақстан тарихы туралы жазылған кітаптар және оны жазуға қалам тартқан, ғұмырын арнаған тарихшыларымыз барышылық. Дегенмен уақыт ағымымен Қазақстан тарихының көптеген актандак беттері ашылып, парактари толықтырылып келеді. Оның үстіне ел тарихына деген үлкен қызығушылық оның әлі де ашылмай жатқан қыр-сырларын жете зерттеп, қайта жазуды талаپ етіп отыр. Соған байланысты 2012 жылы 19 сәуірде Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты мен Қазақстан тарихшыларының ұлттық Конгресі «Қазақстан тарихы: зерттеу нәтижелері және көптомдық «Отан тарихы» жобасының тұсаукесері» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясын өткізді. Конференция барысында әрбір томы екі кітаптан тұратын тарихымыздың 10 томдығын жазу және көптомдықтың әрбір томында (кітабында) қамтылатын мәселелерге, құрылымына, кезендерге бөлінуіне, өсіреле аталуына, олардың әркайсының қалай аталатындығына аса көніл аударылды.

Конференцияға дейін де және оны өткізу барысында макулданғандай Қазақстан тарихының осы көптомдығын жазу еліміздегі негізгі ғылыми-зерттеу институттарының бірі болып табылатын Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтына жүктелгендігі белгілі. Және де институттың жетекшілігімен дайындалып жатқан жаңа «Қазақстан тарихы: Көне заманнан бүгінгे дейін» он томдық (20 кітаптан тұратын) басылымы айрықша және іргелі еңбек болатынына сенімдіміз.

Айта кетер жағдай, Институт ұжымы еліміздің басқа да ғылыми-зерттеу институттары мен жоғары оқу орындарындағы әріптестерімен бірге маңызды және жауапты жобаны қолға алып отыр. Институттың әлемдік заману тарих ғылымы жетістігі деңгейінде көптомды еңбекті дайындал шығаруға, алға қойған міндеттерді сәтті жүзеге асуруға ғылыми тәжірибесі мен кадрлық өлеуеті жетерлік.

Конференция барысында жоғарыда айтылып өткендегі бірқатар мәселелер көтерілді.

Біріншіден, мазмұны мен түйіндері Қазақстан Республикасының егемендігі тұсында да өзектілігін жоя қоймаған 1943 ж. академик А.М. Панкратова мен М. Әбдіхалықовтың редакциясымен жарық көрген «Қазақ КСР тарихы. Көне заманнан бүгінгे дейін» енбегіне жүгінуіміз қажет. Сонымен бірге, 1949 және 1957 ж. екі томдық «Қазақ КСР тарихы», бес томдық «Қазақ КСР тарихы», 1993 ж. «Қазақстан тарихы. Очерк», 2010 ж. жазылып біткен бес томдық «Қазақстан тарихының» кезендерге бөлу үрдісін, мазмұнын, түйіндері мен корытындыларын да ескергеніміз жөн.

«Қазақстан тарихы» жаңа он томдық басылымында қазақ халқының көне заманнан бүгінгे дейінгі күрделі, қарама-қайшылыққа толы, бірақ ұлттық рухқа бай тарихи жолын, көп ғасырлық мемлекеттілігі, басқыншылар мен отаршыларға қарсы тәуелсіздік, ұлттық қайта өрлеу, өлеуметтік-экономикалық және саяси прогресс жолындағы күресін ашып көрсете алатынымыз күмән келтірмейді. Әлемдік өркениеттегі қазактардың, басқа да өркениетті этностар сияқты езінін мемлекеттілігі, территориясы, мәдениеті және т.б. бар тарихи халық болып табылатынын, ұлттымыздың көп ғасырлық мәдениетінің орны мен рөлін көрсетуге тырысуымыз қажет.

Дегенмен он томдықта және оның әрбір томында, оның ішінде әрбір кітабында карастырылатын мәселелерге, құрылымына, олардың қалай аталатындығына қатысты, кезендерге бөлуге байланысты бірқатар пікірлер туындал отыр.

Олай болса он томдықтың құрылымы төмөндегідей болмақ (Институт басшылығының ұсынған жобасы қоса беріліп отыр (Қосымша))

I. Қөп томдықтың ұсынылып отырган аты («Отан тарихы») жаңаша естілгенімен, өзінін мазмұны мен мақсатына сай емес. Бұрыннан белгілі «новое – это давно забытое старое» деген орыс халқының сөзі бар. М. Тынышпаев пен С. Асфендияровтан бастап, барлық зерттеушілер өз еңбектерін «Қазақстан тарихы» деп атаған. 1943 ж. және 1949 ж. жарыққа шықкан іргелі еңбектер де «Қазақ КСР тарихы. Көне заманнан бүгінгे дейін» деп аталады. Кейінрек 1957 ж. шықкан екі томдыққа да осындағы атау берілген, ал сол кенестік кезендердегі бес томдық «Қазақ КСР тарихы», соңғы бес томдық

«Қазақстан тарихы», 1993 ж. очерк «Қазақстан тарихы» атауларын алған. Біздің алдыңғы буын тарихшыларымыз баға жетпес мұра қалдырды, ендігі кезекте біз оларды дұрыс пайдаланып қана қоймай, оның мазмұны мен дерек көздерін кеңейтіп, терендеудегі міндеттес қажет. Сондықтан он томдықты «Қазақстан тарихы». Көне заманнан бүгінге дейін» деп атауымыз керек деп есептейміз.*

II. «Қазақстан тарихы» көптомдығын дәуірлер мен кезеңдерге бөлу мәселесі жөнінде. Отан тарихын дәуірлер мен кезеңдерге бөлу қандай негізде жүргізіледі, хронологиялық па, әлде проблемалық принциппен бе, соны шешу қажет?! Төрт кітаптан тұратын алғашқы екі том ежелгі және ортағасырлық дәуірлерге арналған, ал қалған барлық томдар (оныншы томнан басқасы) проблемалық принципті ұстанады. Бір ғана жолды ұстанған жөн, егер хронологиялық болса, онда қалған томдарды да жана, жанаша және қазіргі заман тарихы деп дәуірлерге бөлу керек. Егер, тіптен алғашқы томдардың құрылымын солай қалдырасқ, онда V, VI, VII томдарды да (9-14 кітаптар) накты дәуірлерге бөлу керек.

III. 1) Бірден айта кететін мәселе, жеке томдардың өз атауы жок, тек олардың кітаптарына ғана ат берілген. Барлық он томның да өз атауы болу қажет.

Ендігі кезекте жана заман тарихына келсек: бесінші томның да атауы жок, оның 9 кітабы «Қазақстан отарлау процестер толқынында» деп аталады. Мұндай атаудың берілуі дұрыс емес, өйткені Ресей империясының отарлау процесі XV ғ. аяғында-ақ, Жайық өзеніне бекініп алып, 1613 ж. Жайық қалашығын (Қазіргі Орал қаласы) салғаннан бастау алған болатын. Бұл Ресей империясының Қазақстанды отарлау процесі 1917 ж. Қазан революциясының жеңісіне дейін жалғасты және қазактардың отаршылыққа қарсы құресі ұзақ уақытқа созылды. 10 кітап «қарсы тұру козғалысы мен тәуелсіздік жолындағы құреспеке» арналған. Оның хронологиялық шеңбері XIX ғ. аяғына дейінгі уақытты қамтиды. Бұл дұрыс емес. Себебі: біріншіден, «қарсы тұру...» XIX ғ. аяғымен ғана бітпейді, Қазан революциясы мен Азамат соғысына дейін жалғаскан; екіншіден XVIII-XIX ғғ. барлық ұлт-азаттық козғалыстар, яғни қазактардың Ресей империясы мен жергілікті билеушілерге қарсы жүргізілген құресі тарихи ортадан, өлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайдан бөлініп алынған.

2) VI томга келетін болсақ, оның да атауы көрсетілмеген, ондағы екі кітаптың атауы бірін-бірін қайталаіды: 11-кітап «XX ғасыр басындағы Қазақстан», сондай-ақ 12-кітап «Қарсы тұру козғалысы және 1917 ж. Ақпан революциясы»; революциялық козғалыстардың мәселесі бұл екі кітапта да қарастырылады, олар әртүрлі тараулар мен бөлімдерде жүйелі емес, шашыранқы. XX ғ. басындағы Қазақстан тарихына екі кітап көп, бір кітаптың өзі де жеткілікті. Ол (екінші) кітапты қазактың дәстүрлі мәдениетінің жаңа заманда дамуын (этнологияға) берген жөн.

3) Енді VII томга – екі кітаптан тұратын Кеңестік дәуірге қошетік. Томның атауы жок, бірақ «Қазақстан Кеңестік дәуірде» деп атаған жөн, 13 кітаптың атауы «Қазақстан Кеңестер Одағы құрамында (1917-1953 жж.)» дұрыс емес, Қазақстан Кеңестер Одағы құрамында 1991 жылға дейін болды, 1953 жылы И.В. Сталин өлгеннен кейін де Кеңес Одағы 38 жыл өмір сүрді, 14 кітап «Кеңестік Қазақстан: дәуірдің аяқталуы», бұдан кейін де «аяқталуы» 38 жылға жалғасты. Соны 1-2 жылды қамтиды, әрі кеткенде – 5 жыл, бұл дұрыс емес, тарихи тұрғыдан да келіспейді.

Жаңа заман дәуіріне арналған 2 том – 4-кітаптың құрылымдарын төмөнделгіше берген жөн:

V том. Қазақстан жана дәуірде (немесе Қазақстан Ресей империясының құрамында)

9 кітап. Қазақстан Ресейге қосылу карсаны мен қосылған кезеңінде (XVIII ғ. – 1866 жж.).

10 кітап. Қазақстан XIX ғасырдың екінші жартысында.

VI том. Қазақстан жана заманда.

11 кітап. Қазактардың дәстүрлік мәдениетінің дамуы.

12 кітап. Қазақстан XX ғасыр басында.

9 кітаптан этнология материалдары алынып, арнайы этнологияға арналған кітапка қосу керек.

Кеңес дәуіріне арналған бөлімге жаңа құрылым қажет.

VII том. Кеңестік дәуірдегі Қазақстан

13 кітап. Қазан революциясы, азаматтық соғыс және ЖЭС кезеңіндегі Қазақстан (1917-1926 жж.).

14 кітап. Кеңестік қайта құру тұсындағы Қазақстан (1927-1939 жж.).

VIII том. Кеңестік кезеңдегі Қазақстан

15 кітап. Қазақстан екінші дүниежүзілік соғыс және одан кейінгі жылдары.

16 кітап. Қазақстан «жылымық», көтерілу, тоқырау және қайта құру жылдарында.

* Конференция он томдықты «Қазақстан тарихы. Көне заманнан осы күнгө дейін» деп атау туралы шептім қабылдады.

IV. Менің ойымша, тарихнама мен деректемелерді жеке X томга емес, әрбір кітаптың басында беру керек. 10 томдықтың 1-4 томдары (1-8 кітапта) құрылымында ғана тарихнама мен деректемелер беріледі. Мұндай ғылыми дәстүр А.М. Панкратова мен М. Әбдіхалықовтың редакциялығымен 1943 жылы шықкан 1-томдық «Қазақ КСР тарихы: көне заманнан бүгінгі дейін» кітапта да және Тәуелсіздік кезеңінде шықкан 5 томдық «Қазақстан тарихында» да жалғасып келеді. Бірізділіктің жоқтығы он-томдық енбектің ғылыми деңгейіне нұқсан келтіреді. Мұндайды жіберуге болмайды. Менің ойымша, көп «жаналық» ойлап табудың қажеті жок, ғылыми дәстүрлер дәлелдеген, ақыл-ойға сай, бірізділік пен тәжірибеде анықталған жолдарды пайдалану керек. «Қазақстан тарихының» онтомдығы бойынша балама жобамызды қоса беріп отырымыз (Қосымша).

Онтомдықтың құрылымын жақсарту мен нақтылай тұсу мақсатында:

1. Бұл енбек «Қазақстан тарихы: Көне заманнан бүгінгі дейін» деп аталу керек.
2. Хронологиялық мерзім шенберлерін: ежелгі дәуір, орта ғасыр дәуірі, жаңа заман дәуірі, кеңестік дәуір және казіргі заман дәуірі деп бөлу керек.
3. Әр томға (немесе екі томға) дәуірлеріне байланысты атауларын беру керек.
4. Томдарды осы дәуірлерге байланысты бөлу керек, ал кітаптарды осы дәуірлердің ішіндегі ірі кезеңдерге сәйкесінше бөлу керек.
5. Антропология мен этнологияны томдардағы дәуірлер мен кезеңдерге сәйкестендіріп беру керек.
6. Методология, тарихнама және деректемелер әрбір томдарға сәйкестендіріп беру керек (дәуірлер мен кезеңдерге).
7. Тағы бір рет томдар мен кітаптардың құрылымын пысықтап, әрбір томға өздерінің құрылым нұскаларын беретін, жетекші ғалым мамандардан құралған редакция алқасы мүшелерін құру керек.
8. Одан кейін онтомдық кітаптың құрылымын Институттың ғылыми Кенесінде талқылау керек.
9. Енбектің тарауларын жазу үшін қәсіби, біздің қызметкерлермен жұмыс істесе алатын мамандарды ғана шақыру керек.

V. Накты оқигалар мен тұлғаларға байланысты бірнеше ұсыныстар:

V.1. Көптомдық кітаптың 2 томы Қазақстанның археологиясына, бір-бір томнан қазақ антропологиясы және этнологиясына арналған. Бұл басынан көп азап кешірген біздің қазақ халқының санғасырлық тарихы мен дәстүрлі мәдениетін қарастырудың жаңа қағидаларға жол ашу болып табылады. Осы томдарда палеолит ескерткіштерінен Алтын адамға дейінгі ғажайып археологиялық ашулар мен өзге де Қазақ даласында өмір сүргендердің бай мәдениетіне күнегер және халықаралық деңгейдегі мәнге ие артефактілер шынайы көрініс табады деген сенімдеміз. Осыған байланысты біздің археологтарға бір ұсыныс-тілек білдіргім келеді. Қазбалар кезінде табылған көптеген заттарға сипаттама берілген кезде, олардың кімдерге, қандай тайпаға, халыққа, этносқа және т.б. жататындығы жөнінде толық берілмей жатады.

Осыған байланысты, сіздердің назарларыныңға Қытай Халық Республикасы Шынжан ұйғыр автономиялы республикасында тұратын қазақ ғалымының ойда қалатын ісін айта кетеійін. Осы жылдың 7 сәуір айында «Егемен Қазақстан» газетінде ҚХР ШҰАР тұратын белгілі ғалым-қазақ Жақып Мырзаханмен (Қытай қазактарының тарихын, этнологиясын және әдебиетін зерттеуші, Қытайдағы Қоғамдық ғылым академиясы Шынжандағы бөлімінің бүрынғы вице-президенті) сұхбаты жарияланды. Ол Қытай археологтарымен жүргізген қазба жұмыстары кезінде, алтын сақина табылғандығы, оның б.з.д. II-I ғасырдағы Үйсін мемлекетіне, яғни үйсіндерге жататынын айткан. Нактырақ дәлелдеу үшін алтын сақинаны Пекиндегі мамандарға жібереді. Біраз уақыттан кейін «Алтын сақина Үйсіндерге» тән деген жауап алады. Жақып Мырзаханмен болған сұхбаттың бөлігін сіздерге келтіреін, бұл Қытай ғалымдарымен біздердің әріптестік жүргізу керек екендігін көрсетеді, мұндай әріптестік академик М.К. Қозыбаев пен профессор М.К. Қойгелдиев директор болған кезеңдерде даму тапқан болатын, ал қазіргі кезеңде мұндай әріптестік үзіліп қалды. Мұндай байланыстарды Отандық тарих ғылымының дамуы үшін қайта жаңғыру керек.

[Жақып Мырзахан: «Қытай археологтарымен бірге қызмет істеуге тұра келді. Екінші жағынан, қазақ жеріне келген оларға аудармашылық жұмысты да аткардым. Білікті Қытай археологтары Іле өніріне қарасты Монголкүре, Шатыда ежелгі Үйсін елінің қабірлеріне қазба жұмыстарын жүргізді.

- Не таптыңыздар?

- Ен құнды дүние деп алтын жүзікті айтуға болады. Қытай жолдастар әлгі жүзікті біздің дәуірден бүрынғы II-I ғасырларда дәуірлеп тұрған Үйсін мемлекетінің еншісі болу керек деді. Осы болжамды

тиянақтау үшін олар жұзікті Бейжінде жіберді. Абырой болғанда ол жақтан: «Бұл Үйсін елінікі», деген қорытынды келді. «Қаранғы» қазактың арғы ата-бабасы алтын ұстағанын осылай дәйектедік. Бұл Қытайдағы бауырларды бір серпілтіп, көтеріп-ак тастанды. Мен осы қуаныш кеудені кернегенде «Текес дала-сында» деген очерк жазып, «Шұғыла» журналына бастырдым. Сөйтіп, Иле өніріне екі жылдан аса археологиялық зерттеу жасаған Уаң Бинұха мен Уаң Минжы «Үйсін туралы зерттеу» деген кітап жазып шығарды. Ол еңбекті 1989 жылы сол кезде жалындан тұрған жас зерттеуші, қазір Қазақ елінде қызмет етіп жатқан ғылым докторы, профессор Нәбижан Мұхаметханұлы қазақ тілінде жариялады].

V.2. Біз Кенесары Қасымұлы баскарған көтеріліс, Алаш қозғалысы мен Алаш-Орда үкіметі, «Ұш жұз» партиясынан басқа ұлт-азаттық қозғалыстарға байланысты жаңа деректер мен белгісіз болып келген құжаттарды айналымға тартудан басқа, көп жаңалық енгізген жоқпыз. Бұл мәселелерге байланысты отандық тарихшылардың жетістіктерін ескере отырып, келесі мәселелерге неғұрлым жан-жақты, шынайылықпен қарастырылғаны жөн деп санаймыз.

V.2.1. Кенесары бастаған қазақтар көтерілісі барысында қырғыздарға карсы әрекеттеріне жаңаша тарихи көзқарасты нақтылай тұсу керек. Ол тек қана бауырлас қырғыз халқы бейбіт жандарының қырылуына өкеліп соққан жоқ, сонымен қатар Кенесарының өліміне өкелді. Бұл туралы кезінде ұлы жазушы М.О. Әуезов дұрыс жазған болатын. Көтерілістің бұл жағы накты анықтамасын алу керек.

V.2.2. Дулаттын Ботпай руынан шыққан батыры Сыпатай Әлібекұлын (1781-1868) Кенесарының қырғыздармен шайқасында кетіп қалғаны үшін, кейбір тарихшылар, әдебиетшілер және өзгелері оны «сатқын» деп қаралағысы келетіндігі байқалады. Біріншіден – бұл Кенесарының қырғыздарға карсы соғысының қателіктерін түсінбеушіліктен туындаиды, екіншіден; Ұлы жұз қазақтарының қырғыздармен дәстүрлі көршілік және туыстық байланыстары, ал Сыпатай батырдың қырғыздардың Солту руының жиені болып келетіні, яғни оның анасы қырғыз болғаны ескерілмейді. Сонымен катар, Сыпатай батырдың Қоканға қарсы белсенді күресін есте ұстая қажет. Осыған байланысты, тағы бір сұрақ туындаиды: Есеней батырдың қолбасшылығымен Кенесарыны өскерімен өзінің аймағына кіргізбеген керейлер де «сатқын» болып есептеле ме!? Бізге, бүтінгі қунғі отандық тарихшыларға жеке тұлғаларды бағалау мәселесіне келгенде жан-жақтылық пен шынайылық қажет.

V.2.3. Қазіргі кезде Алаш-Орда туралы көптеп жазылуда, мен де Әлихан Бекейханов туралы бірнеше еңбектерді жариялады. Бұл, әрине, бізді қуантады, бірақ кейде бұл тұлғалардың жетістіктерімен қоса, олардың кемшіліктері мен әлсіздіктерін қарастыруда біздер барлық мүмкіндіктерді толық қарастыра алдық па деген ой күмән тудырады. Менін ойымша, бұл қозғалыс туралы өлі де кейбір мәселелерді айқындаі тұсу қажет, әсіресе, олардың әлеуметтік-саяси негізінің әлсіздігі, олардың бірде Колчак, Комуч, Директория, Сібір автономшылдары арасында сенделіп жүруі, сөйтіп акырında нағыз одактастарын таптауының себептері; әртүрлі әлеуметтік ортадан шығып, тұрлі партияларға мүше болып келген қазақ зиялышарының арасындағы өзара келіспеушілік себептері, сонымен катар бір тобы Алаш-Орданы жақтап, бір тобы Кенес үкіметін колдап, бөлініп кетуі және т.б. болды. Сондай-ақ біздер ең алдымен Әлихан Бекейхановтың Алаш-Орда құрамына Онтүстік аймақ (Түркістан) қазақтарының қосылуына қарсы болуын да айқындаі алуымыз қажет. Бөрімізге белгілі, оның Онтүстік казақтарын артта қалған, діншіл, кадрлардың жоқтығы және т.б. сипаттама беріп, олармен қосылу дегенін, бір арбаға қасиетті нар мен тексіз есекті қатар жегумен тен деген қорытынды берген.

V.2.4. Менің пікірімші, осы және өзге де мәселелерді қарастыруда, тарихи қоқысқа итермелегуе асыққан, таптық түрғыдан қарастыру сиякты ғылыми методологиялық принцип жетіспей жатады. Кейінгі кездері Тұrap Рысқұловтың Сталинге жазған хаты, «Ақжол» туралы, С. Ходжанов және Қазақстанның өзге де кайраткерлері жөніндегі рулар мен тайпалар деңгейінде тарихшылардан тыс ортадағы көтеріліп жаткан әңгімелер де өз өзінен түсінікті болады. Біздерге өлі де болса, менің ойлауымша, жалпы үлттық мұддені ғылыми-методологиялық таптық принциппен талдағанда, Алаш қайраткерлері мен қазақ большевиктерінің қазақ халқының жалпы мұддесіне, оның автономиясына, кейіннен одактық республикасына, бүкіл қазақ жерін біртұтастындырған ізгі әрекеттеріне жан-жақты, объективті түрғыдан қарастыру қажет. Олардың өзара күресі Орталықтың «бөліп ал да, билей бер» деген іс-әрекеті нәтижесінде ымырасыз журіп, бірін бірі жоюға өкелгенін, қайғы-қасыретке ұшырап, тарих сахнасынан кеткенін, қазақ халқы өз элитасының көпшілігінен айрылып қалғанын нақтылай түскен жөн. Таптық мұдделер мен таптық күрес үнемі жүретіндігіне Жанаөзендері оқиғалар ғана емес, шет елдік капитал иелігіндегі ірі кәсіпорындардағы бас көтерулер де, «Нұр Отан» партиясының Қазақстандағы кәсіподар үйимдарының өкілеттілігін көнегіту жөніндегі соңғы шешімдері де дәлелдеп отыр.

Бұғынгі Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияға қатысушылар талқылауға ұсынылып отырған көптомдық «Қазақстан тарихы. Көне заманнан бүгінге дейінгі» жөніндегі өз ойларын, ұсыныстарын және тілектерін айтады деген, және де олардың ортаға салған ойлары осы бір ерекше еңбектің мақсаттары мен міндеттерін дұрыс анықтауға, сол арқылы қазақ халқы мен Қазақстан Республикасы алдындағы итілікті миссиямызды орындауға көмектеседі, сонымен қатар отандық тарих ғылымын өлемдік деңгейге көтереді деген сенімдемін.

ҚОСЫМША

КР ҰҒА академигі М.Х. Асылбек ұсынған «Қазақстан тарихы. Көне заманнан бүгінге дейін» көптом-дыбының (10 том, 20 кітап)

ҚҰРЫЛЫМЫ (баламалы)

I.Т. ЕЖЕЛГІ ҒАСЫРЛАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

1. кітап. Қазақстанның ежелгі түрғындары.
2. кітап. Қазақстан аумағындағы алғашқы мемлекеттер.

II.Т. ЕРТЕ ЖӘНЕ КЕМЕЛДЕНГЕН ОРТА ҒАСЫРЛАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

3. кітап. Ежелгі түркілер және олардың Қазақстан аумағындағы мемлекеттері.
4. кітап. Ұлы даланың мәдениеті мен өркениеті.

III.Т. ҚАЗАҚСТАН КЕЙІНГІ ОРТА ҒАСЫР ДӘУІРІНДЕ

5. кітап. Монғол ұлсы үстемдігі кезеңіндегі Қазақстан.
6. кітап. Қазақтардың антропологиясы мен этногенезі.

IV.Т. ҚАЗАҚСТАН КЕЙІНГІ ОРТА ҒАСЫР ДӘУІРІНДЕ

7. кітап. Қазақ хандықтары.
8. кітап. Қазақтардың рухани өлемі.

V.Т. ЖАҢА ЗАМАНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

9. кітап. Қазақстан Ресейге қосылу карсаңы мен қосылған кезеңінде.
10. кітап. Қазақстан XIX ғасырдың екінші жартысында.

VI.Т. ЖАҢА ЗАМАНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

11. кітап. Қазақтардың дәстүрлі мәдениетінің дамуы.
12. кітап. Қазақстан XX ғасыр басында.

VII.Т. КЕҢЕСТИК ДӘУІРДЕГІ ҚАЗАҚСТАН

13. кітап. Қазан революциясы, азamatтық соғыс және ЖЭС кезеңіндегі Қазақстан (1917-1926 жж.).
14. кітап. Кеңестік қайта құру тұсындағы Қазақстан (1927-1939 жж.)

VIII.Т. КЕҢЕСТИК ДӘУІРДЕГІ ҚАЗАҚСТАН

15. кітап. Қазақстан екінші дүниежүзілік соғыс және соғыстан кейінгі жылдары (1939-1955 жж.).
16. кітап. Қазақстан «жылымық», көтерілу, тоқырау және қайта құру жылдарында (1956-1991 жж.).

IX.Т. ҚАЗІРГІ ЗАМАНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

17. кітап. Төуелсіз Қазақстан – сындарлы онжылдық
18. кітап. Төуелсіз Қазақстан – бейбітшілік пен жасампаздық жылдары

X.Т. ҚАЗІРГІ ЗАМАНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

19. кітап. Шетелдегі қазақтар. Отандастардың қайта оралуы.
20. кітап. Н.Ә. Назарбаев – ҚР-сының Тұнғыш Президенті

Резюме

Статья посвящена проблемам создания новой Истории Казахстана. Автор статьи ставит на рассмотрение ряд дискуссионных вопросов, связанных с трактовкой определенных периодов отечественной истории, рассмотренных на научно-практической конференции, посвященной началу работ по созданию многотомной Истории Казахстана.

Summary

The article is devoted to the creating problems of new History of Kazakhstan. The author of the article considers a number of discussing questions on characterization of definite periods of native history reviewed on the scientific-practical conference devoted to the beginning of creation of voluminous History of Kazakhstan.